

18. stoljeća usporedbom tih dviju vrsta izvora govori o prostoru, orijentaciji, reljefu i komunikacijama na tom području Vojne krajine. Dubravka Mlinarić u prilogu *Novovjekovne kartografske interpretacije prostora tromeđe na temelju izvora iz Zbirke Novak* analizira neke probleme povijesne geografije i kartografije na području Triplex Confiniuma na temelju kartografske zbirke Drage Novaka.

U sekciji *O povijesti Bosne i Hercegovine*, tiskanoj u povodu III. izdanja *Povijesti Bosne i Hercegovine* (Sarajevo 1998.), objavljeni su radovi četvorice autora. Franjo Šanjek u članku *'Krstjani' crkve bosanske* donosi kratak povijesni pregled Crkve bosansko-humskih krstjana od 12. stoljeća do kraja 15. stoljeća. U članku *Za novu sintezu bosanskog srednjovjekovlja* Dubravko Lovrenović upozorava na potrebu pisanja nove sinteze bosanske srednjovjekovne povijesti u koju bi trebali biti uključeni najcjenjeniji znanstvenici iz raznih sredina koji se bave raznim područjima. Pejo Čošković u prilogu *Pogledi o povijesti Bosne i crkvi bosanskoj* donosi kratak pregled najvažnijih djela o srednjovjekovnoj bosanskoj povijesti i bosansko-humskim krstjanima te upućuje na potrebu sastavljanja nove sinteze u skladu sa suvremenim metodološkim pristupom. U radu *Povijest Bosne između znanstvene spoznaje i političke manipulacije* isti autor kritički se osvrće na treće izdanje *Povijesti Bosne i Hercegovine*, govori o političkim i ideološkim utjecajima u pisanju historiografskih djela te ističe potrebu tiskanja nove sinteze bosanske povijesti.

U sekciji *Izlaganja* objavljeni su radovi dvojice autora, Geralda Stourzha naslovljen *Obrazloženje i ugrožavanje ljudskih prava u europskoj povijesti* i Marija Streche *Snovi, iluzije, negacija, bijes i mržnja*. U sekciji *Diskusija* objavljena je diskusija Petra Korunića pod naslovom *Odsjek za povijest i Hrvatski studiji: kriza povijesne struke se nastavlja* u kojoj autor nastavlja višegodišnju polemiku pojedinih profesora s Odsjeka za povijest FF i predavača Studia Croatica. U sekciji naslovljenoj *U povodu izlaska Zbornika Mirjane Gross* Tomislav Raukar, Nikša Stančić, Zdenka Janeković-Römer i Mario Strecha govore o važnosti toga zbornika za hrvatsku historiografiju, kao i o nemjerljivom doprinosu Mirjane Gross hrvatskoj historiografiji modernog doba. Konačno, u posljednoj sekciji *Bibliografija* Vijoleta Herman donosi *Bibliografiju radova o Prvom svjetskom ratu objavljenim u historijskim časopisima u razdoblju 1945-1998. god.*

Ovdje ukratko prikazani dvobroj Radova Zavoda za hrvatsku povijest FF-a pokazuje usmjerenost uredništva na podjednaku zastupljenost historiografskih tema od ranoga srednjeg vijeka do suvremene povijesti. Usto su u Radovima jednako zastupljeni članci iz tradicionalne gospodarske, političke i društvene povijesti kao i članci autora sklonih suvremenim historiografskim kretanjima (ekohistorija, povijest obitelji itd.). Valja na koncu napomenuti da u ovom broju radova nisu objavljeni samo znanstveni prilozi već su prezentirani i rezultati rada na pojedinim projektima, polemike i diskusije unutar historiografske struke što Radovima daje određenu životnost, aktualnost i zanimljivost pri čitanju.

Meri Kunčić

Croatia christiana periodica. Časopis instituta za crkvenu povijest Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, god. 25, br. 47 (324 str.)-48 (192 str.), Zagreb 2001.

U skladu s ustaljenim ritmom tiskanja Institut za crkvenu povijest izdao je 2001. godine dva nova broja časopisa *Croatia christiana periodica*. Kao i u svim dosadašnjim brojevima, osnovna problematika je povijesnog karaktera s težištem na crkvenoj povijesti Hrvatske.

U prvom radu broja 47. naslovljenom *Sukobi u Bizantskom Carstvu oko pitanja unije prije pada Konstantinopola* Boris Nikšić razmatra pitanje treba li Bizant prihvatiti uniju s Katoličkom crkvom

ne bi li od Zapada dobio pomoć za obranu Konstantinopola od osmanlijskih Turaka. Autor pri tome daje pregled najpoznatijih predstavnika dvaju suprotstavljenih tabora – henotika, pristalica unije i suradnje sa Zapadom i njihovih protivnika antihenotika koji su se kategorički suprotstavljali uniji i bili na strani sporazuma s Turcima.

Tko su Maurovlasi odnosno Nigri Latini u Ljetopisu popa Dukljanina? naslov je članka Zefa Mir-dite koji analizom izvornog materijala i znanstvene literature dokazuje da su spomenuti Maurovlasi ili Nigri Latini zapravo starohrvatski Romani koji su, kao zasebna etnosocijalna struktura romanskoga priobalnog područja, bili potpuno različiti od Vlaha balkanskog prostora.

Na osnovi izvornih podataka iz srednjovjekovnih ćirilskih i latinskih isprava, u radu *Katoličanstvo bosansko-humskih vladara i velmoža* Milko Brković dokazuje da su bosansko-humski srednjovjekovni vladari bili rimokatolici te da su Stjepan II. Kotromanić i ostali bosansko-humski srednjovjekovni vladari krivo proglašeni pravoslavicima.

Prva doktorska promocija na hrvatskom sveučilištu-Zadar 1564., rad je Augustina Pavlovića u kojemu govori o povlasticama koje su dodijeljene Općem dominikanskom filozofsko-teološkom učilištu u Zadru. Na tome su se sveučilištu od 21. svibnja 1553. mogle tumačiti Sentencije Petra Lombardskog za stupanj magisterija, čime je zadarski samostan ubrojen u sveučilišne samostane. Kao takvo, Zadarsko je sveučilište omogućivalo kandidatima ispunjenje uvjeta za magisterij (tj. doktorat). Predočen je i dokaz da je upravo na Zadarskom sveučilištu izdana najstarija sačuvana doktorska diploma dominikancu fra Luki Poloviniću koji je tako postao prvi magistar (tj. doktor) teologije.

Vijoleta Herman u radu *Pisma fra Luke Ibrišimovića zagrebačkom biskupu Aleksandru I. Mikuliću 1688.* usporedbom izvornika i dosadašnjih izdanja dvaju pisama upućenih zagrebačkom biskupu, analizira određene aspekte povijesnih okolnosti u kojima su pisma nastala. Pri tome nam daje na uvid kritički uređen tekst i prijevod samih pisama.

O tome kako su povijesna zbivanja u doba mletačkih ratova utjecala na ikonografiju slikarskih djela naručivanih na prijelazu 17. u 18. stoljeće u Mletačkoj Dalmaciji i Boki kotorskoj piše Ivana Prijatelj-Pavičić u članku "Prilog poznavanju sakralnog slikarstva u Mletačkoj Dalmaciji i Boki na prijelazu iz XVII. u XVIII. stoljeće." Autorica najveću pozornost posvećuje prodoru posttridentinske ikonografije na područja oslobođena od Turaka u Zagori i Boki kotorskoj te proučava širenje kulta Gospe Sinjske i Gospe od Anđela u Imotskom. Autorica upućuje na činjenicu da u sakralnom slikarstvu Dalmacije i Boke u razdoblju mletačko-turskih ratova nije bilo utjecaja zapadnoga, baroknog slikarstva te da je specifična ikonografija slikarstva tih područja izraz tadašnjih povijesnih i socijalnih prilika u Mletačkoj Dalmaciji i Boki.

Prilog poznavanju crkvene povijesti grada Pule od 17. do 19. stoljeća Slavena Bertoše, temeljem detaljnih analiza matičnih knjiga grada Pule za razdoblje od 1613. do 1815. godine, donosi nekoliko zanimljivih tema iz pulske crkvene povijesti. Crkvene knjige toga doba pružaju puno podataka o crkvenim osobama grada – biskupima, župnicima, svećenicima i klericima. Osim brojnih podataka o pulskim svećenicima i crkvenom osoblju, zanimljiv je dio u kojemu su izneseni podaci o znamenitom samostanu sv. Teodora koji je 1789. ukinut i preseljen u Veneciju. Kao dodatak radu Bertoša donosi popis biskupa, župnika, svećenika i klerika upisanih u knjige umrlih te popis opatica, časnih sestara, sestara dvorkinja redovnica i pomoćnog osoblja u samostanu sv. Teodora.

U povodu 150. obljetnice rođenja krčkoga biskupa Antuna Mahnića i 80. godišnjice njegove smrti Zlatko Matijević u radu *Biskup Mahnić i talijanska okupacija otoka Krka (1918.-1920.)* uspješno rekonstruira sukob krčkoga biskupa s talijanskim okupacijskim vlastima nakon završetka Prvoga

svjetskog rata. Služeći se postojećom znanstvenom i publicističkom literaturom, suvremenim tiskom i objavljenim arhivskim gradivom, Matijević osim rekonstrukcije sukoba donosi i detalje vezane uz Mahnićevu deportaciju (1919.) i biskupovo djelovanje u progonstvu (1919.-1920.).

Osim rasprava, priloga, prikaza i recenzija znatan dio ovoga broja posvećen je radovima sekcije za crkvenu povijest, čiji su članovi sudjelovali na Prvome kongresu hrvatskih povjesničara, održanom 9.-11. prosinca 1999. te 6. svibnja 2000. godine u Zagrebu. Objelodanjeni su radovi četvorice autora s područja crkvene historiografije - Zorana Grijaka, Zlatka Matijevića, Jure Krišta i Berislava Jandrića. Zoran Grijak u radu *Odnosi nadbiskupa Stadlera prema vjerskoj politici austro-ugarskih vlasti u Bosni i Hercegovini* na temelju dosad nepoznate građe iz Arhiva Federacije Bosne i Hercegovine u Sarajevu, istražuje kritički odnos prvoga vrhbosanskog nadbiskupa Josipa Stadlera prema osnovnim sastavnicama politike austro-ugarskih vlasti u Bosni i Hercegovini. Članak pokazuje da je nadbiskup Stadler priklanjanje austro-ugarskih vlasti muslimanima smatrao politički nepromišljenim i da je svojim djelovanjem proturječio njihovim nastojanjima. Zlatko Matijević u radu *Hrvatski katolički pokret i politika (1903.-1929.)* na temelju literature, suvremenog tiska i dostupnoga arhivskoga gradiva prikazuje nastanak Hrvatskoga katoličkog pokreta i njegovo izvanstranačko i stranačko političko djelovanje u razdoblju od 1903. do 1929. Posebna je pozornost posvećena uvođenju Katoličke akcije (1922.) te pokušaju departizacije Hrvatskoga katoličkog pokreta prevođenog Hrvatskim katoličkim senioratom. Na temelju dostupnih izvora Jure Krišto prikazuje jednoga od najutjecajnijih predstavnika Hrvatskoga katoličkog pokreta - Petra Rogulju. U članku *Petar Rogulja i razvoj Hrvatskoga katoličkog pokreta: uz 80. obljetnicu smrti* autor osim Roguljina psihološkog portreta prikazuje i njegove organizacijske, novinarske i političke aktivnosti. Krišto se osvrtno na razdoblje Roguljina sudjelovanje u političkom radu, djelovanje tijekom Prvoga svjetskog rata, odnos prema stranačkoj politici i rad na osnivanju stranke. Berislav Jandrić u članku *Tisak totalitarne komunističke vlasti u Hrvatskoj u pripremi montiranog procesa zagrebačkog nadbiskupa Alojziju Stepincu (1946.)* bavi se razdobljem totalitarne vlasti u bivšoj socijalističkoj Jugoslaviji, kada je pridobivanje javnosti protiv Katoličke crkve i nadbiskupa bila osnovna zadaća tiska. Jandrić kao primjere navodi napise u *Vjesniku* i *Borbi* koji su imali zadaću osigurati podršku narodnih masa za predstojeće suđenje zagrebačkom nadbiskupu Alojziju Stepincu. Zaključak je da je zbog manipulacije javnim mnijenjem nadbiskup Stepinac i prije početka suđenja proglašen krivim.

Ovaj broj časopisa *Croatica christiana periodica* donosi i dva manja priloga Stanka Piplovića i Lovorke Čoralić. Stanko Piplović u radu *Novi prijedlog za interpretaciju crkvene arhitekture u Zmijavcima* raspravlja o izvornoj prostornoj koncepciji kasnoantičkoga sakralnog sklopa u selu Zmijavci kod Imotskog. Na osnovi arheoloških istraživanja i komparativnom raščlambom sa sličnim zadnjima u širem okruženju iznosi prijedlog za njegovu funkcionalnu interpretaciju i vremenski slijed građenja. Lovorka Čoralić u članku *Prilog Životopisu ninskoga biskupa Šimuna Divnića (1646.-1649.)* govori o inventaru toga ninskoga biskupa iz 1622. godine koji se čuva u državnom arhivu u Mlecima. Autorica donosi vrijedne podatke o rodbinskim vezama obitelji Divnić te posjedima koje su Šimun i njegova braća stjecali oporučnim ostavštinama svojih predaka. U prilogu rada objavljen je cjelovit prijepis inventara. Na kraju ovog broja tiskan je veći broj prikaza i recenzija, a Marijan Biškup sastavio je popis publikacija koje je uredništvo primilo tijekom prošle godine.

Croatica christiana periodica br. 48. u uvodu donosi rasprave četvorice autora: L. Margetića, P. Sedlaka, A. Šuljaka i I. Goleca. U članku *Neka pitanja iz starije povijesti Jadrana*, L. Margetić se bavi pitanjima vezanim uz Bašćansku ploču, njezine primarne funkcije, važnost njezina predloška, usporedbom Krčkog natpisa i Bašćanske ploče, smislom sintagme *da iže* te problemima vezanim uz glagoljanje i pravnu stranu odnosa pape Grgura VII. i kralja Zvonimira.

Slijedi rasprava P. Sedlaka *Plemićka obitelj Aba u Slovačkoj i Hrvatskoj u razdoblju 13.-14. stoljeća* u kojoj se na osnovi postojećih saznanja historiografije i objavljenih izvora upućuje na značenje drevne i ugledne ugarske plemićke obitelji Aba u Slovačkoj i Hrvatskoj u navedenom razdoblju.

Andrija Šuljak u raspravi pod naslovom *Zapisnici kanonskih vizitacija 18. stoljeća u istočnoj Hrvatskoj* donosi vrijedne zapisnike iz biskupijskog arhiva u Đakovu za područje istočne Slavonije i Srijema, današnje đakovačke ili bosanske i srijemske biskupije.

Rasprava autora I. Goleca naslovljena *Svećenici župe sv. Lovre u Petrinji i njihov doprinos hrvatskomu narodnom preporodu* govori o doprinosu katoličkih svećenika Župe sv. Lovre u Petrinji tijekom hrvatskoga narodnog preporoda u razdoblju od 1790. do 1848. godine. Rasprava između ostaloga govori o razvoju preporodnih ideja na petrinjskome vojnokrajiškom području, ali i u civilnoj Hrvatskoj, pri čemu je uočljiva istaknuta uloga Katoličke crkve u hrvatskom narodnom preporodu.

U ovome broju objavljeno je i šest manjih priloga. O *pripadnicima nekatoličkih vjera u Puli od 17. do 19. stoljeća* piše S. Bertoša. Na temelju puljskih matičnih knjiga on analizira nazočnost pripadnika islamske, evangeličke i pravoslavne vjere u Puli. U dodatku donosi i originalne dokumente matičnih knjiga na talijanskom jeziku.

Slijedi prilog na njemačkom jeziku autorice M. P. Pedani iz Venecije pod naslovom *Das triplex confinium: Diplomatische Probleme nach dem Karlowitz Frieden* u kojemu autorica govori o diplomatskim akcijama Habsburgovaca, Venecije, Poljske, Rusije i Osmanlijskog Carstva nakon potpisivanja Karlovačkog mira 1699. godine.

Članak L. Čoralić *Prilog životopisu šibenskog biskupa Jeronima Blaža Bonačića (1759.-1762.)* na temelju dosadašnjih saznanja historiografije i dosad neobjavljene Bonačićeve oporuke prikazuje životni put i djelovanje šibenskog biskupa, Bračanina Jeronima Blaža Bonačića. Uz brojne zanimljive detalje iz Bonačićeva crkvenog života autorica donosi i cjelovit prijepis Bonačićeve oporuke pohranjene u Državnom arhivu u Zadru.

Prilog poznavanju crkve sv. Marije u Blizini rad je L. Čoralić i I. Prijatelj-Pavičić koje na osnovi neobjavljenih spisa iz Državnog arhiva u Zadru dokazuju vezu trogirskih graditelja Ivana i Ignacija Macanovića s gradnjom župne crkve u Blizini 1740. i 1745. godine. U prilogu rada su prijepisi dvaju originalnih dokumenata iz Državnog arhiva u Zadru.

Na osnovi postojećih saznanja historiografije i izvora iz Državnog arhiva u Zadru (poglavito fonda Spisi zadarskih bilježnika) autor članka *Neka zadarska Gospina svetišta u srednjem vijeku*, P. Runje upozorava na postojanje kulta Blažene Djevice Marije u zadarskoj okolici u srednjovjekovno doba. Runje posebnu pažnju posvećuje crkvama u mjestu Sikovo, Zablacé i u neposrednome zadarskom predgrađu.

Posljednji članak u ovom broju je *Prilog poznavanju arhitekture 19. i početka 20. stoljeća u Boki kotorskoj* autora V.B. Lupisa. Članak pruža detaljan prikaz vojne arhitekture Boke kotorske: zgrade Vojnog tvrđavnog i lučkog zapovjedništva u Kotoru te vojnog kompleksa u Tivtu.

Slijedi nekoliko prikaza i recenzija publikacija s područja historiografije autora L. Margetića, Z. Jelaske, M. Kuncić, M. Matijević i S. Homa. Na kraju ovog broja časopisa M. Biškup daje popis najnovijih publikacija koje su pristigle u uredništvo *Croatica christiana periodica*. Možemo zaključiti da svi radovi i prilozi objavljeni u brojevima 47 i 48 časopisa *Croatica christiana periodica* zadovoljavaju visoke znanstvene standarde suvremene historiografije te su time veliki doprinosi proučavanju hrvatske povjesnice od ranoga srednjeg vijeka pa sve do današnjeg vremena.

Iva Kurelac